ΕΤΟΣ Β΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 6 Μαΐου 1912 ΑΡΙΘ. 71.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΗι ΚΥΡΙΑΚΗι ΤΩΝ ΑΓ. ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τὸ ἀνάγνωσμα (Πράξ. Κ΄. 16—18. 28—36).

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἔκρινεν ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. Καὶ τανῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν. Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ

οὐδενὸς ἐπεθύμησα. Αὐτοὶ δὲ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε· Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. Καὶ ταῦτα εἰπών, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ, σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο.

Πρότυπον ἀληθινοῦ διδασκάλου, ποιμένος καὶ πνευματικοῦ πατρὸς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὸ νὰ ἱδρύῃ μόνον Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐμόχθει καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν ὑπὲρ αὐτῶν, γράφων, διδάσκων, νουθετῶν ὅσα ἡ πατρικὴ αὐτοῦ καρδία ὑπὲρ τῶν μαθητῶν του ὑπηγόρευεν, ὅσα ἡ ἔνθερμος πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη ἐπέβαλλεν. Ἰδίᾳ δὲ τὸ ἀποστολικὸν ἀνάγνωσμα, τὸ ὁποῖον ἠκούσαμεν σήμερον, ἐξέχει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης παντὸς ἄλλου, μαρτυροῦν τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, τὴν ἄπειρον ἀγάπην, τὴν πατρικὴν φροντίδα καὶ πρόνοιαν τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς Χριστιανούς του. Ἐπιστρέφων ἐκ τῆς περιοδείας του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔφθασεν εἰς τὴν Μίλητον. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ προσεκάλεσε τοὺς προϊσταμένους τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας, καὶ συνέστησεν εἰς αὐτοὺς θερμῶς νὰ εἶνε ἄγρυπνοι φύλακες, προφυλάττοντες καὶ τοὺς ἑαυτούς των καὶ τὰ πνευματικά των ποίμνια ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς αἱρετικούς, τοὺς «βαρεῖς λύκους», οἱ ὁποῖοι θὰ παρουσιασθοῦν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ ἀπ' ἔξω «λαλοῦντες διεστραμμένα» μὲ τὸν ὀλέθριον σκοπὸν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ πίστιν τοὺς Χριστιανούς· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε ἄγρυπνοι καὶ προσεκτικοί, ἐνθυμούμενοι τοὺς μεγάλους ἀγῶνας καὶ κόπους, τοὺς ὁποίους ἐπὶ τρία ἔτη κηρύττων τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον εἰς αὐτοὺς κατέβαλεν ἡμέραν καὶ νύκτα «μετὰ δακρύων» νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. Ἀποβλέπων δὲ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας χρειάζεται καὶ ἡ θεία ἐνίσχυσις πρὸς ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐρχομένου μεγάλου ἀγῶνος, θέτει αὐτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἁγίου Θεοῦ, καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς διακονίας τοῦ θείου κηρύγματος ἐξεπλήρωσεν ἄνευ ὑλικῆς τινος ἀμοιβῆς, ἀλλ' ὅτι μὲ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν του ἐπορίζετο τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῶν συνεργῶν του. Ὅλα -προσθέτει- ἐδίδαξα διὰ τοῦ παραδείγματός μου, διὰ νὰ μὴ γεννᾶται σκάνδαλον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὴν πίστιν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ὅτι εἶνε περισσότερον μακάριος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δίδει ἀπὸ τὰ ἰδικά του παρὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος λαμβάνει. Καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην, γονυπετήσας, προσηυχήθη.

Τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, τὴν ἔνθερμον ἀγάπην τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Χριστιανούς του, τὴν πατρικὴν φροντίδα καὶ πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον ἐμπράκτως ὑπὲρ αὐτῶν, αὐτὰ ταῦτα πρέπει νὰ αἰσθάνωνται καὶ νὰ δεικνύουν ἐμπράκτως ὅλοι οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε Ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι ὀνομάζονται. Ἡ σημερινὴ τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς προϊσταμένους τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας διδασκαλία ἀπευθύνεται εἰς ὅλους τοὺς Ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, τοὺς

ὁποίους «ἔθετο τὸ ἅγιον Πνεῦμα ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ τιμίου αἵματος». Ὅλοι οἱ ποιμένες ἑπομένως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχουν τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ εἶνε ἄγρυπνοι φύλακες τοῦ ποιμνίου αὐτῶν, ἐὰν θέλουν νὰ ὀνομάζωνται καὶ νὰ εἶνε ἀληθεῖς ποιμένες καὶ ὄχι «μισθωτοί». Τοῦτο δὲ κατορθώνουν ἐὰν προσέχουν «ἑαυτοῖς καὶ τῷ ποιμνίῳ» κατὰ τὴν σοφὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ προσέχωσιν ἑαυτοῖς καὶ τῷ ποιμνίῳ; Ὁ κληρικὸς χρεωστεῖ, προσέχων ἑαυτόν, νὰ ζῇ καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ζωὴν ἀνεπίληπτον, διαρκῶς ἔχων ὑπ᾽ ὄψιν του ὅτι εἶνε «τὸ φῶς τοῦ κόσμου», «τὸ ἅλας τῆς γῆς», ὅτι εἶνε πατήρ, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ ὁμιλοῦντα καὶ πράττοντα ἔχουσιν ἐστραμμένην τὴν προσοχήν των τὰ πνευματικά του τέκνα, ὅτι εἶνε ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν πιστῶν, ὅτι εἶνε ὁ διδάσκαλος καὶ διὰ λόγου καὶ δι᾽ ἔργου τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ ἀρετῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ μὴ ἔχῃ φρονήματα ὑλικὰ καὶ ἐπίγεια, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια, τὰ ὁποῖα νὰ τρέφῃ καὶ νὰ ἐνδυναμόνῃ διὰ τῆς προσευχῆς· ἡ προσευχὴ ἀνυψόνει τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶνε ἡ πηγὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ εὐεξίας, κρατεῖ εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον» χορηγεῖται. Ἑπομένως ἔχει τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ προσεύχεται «τῷ πνεύματι καὶ τῷ νοΐ» (Ι. Κορ. ΙΔ΄. 15), καὶ ὄχι μόνον διὰ τῶν χειλέων· νὰ μὴ λαλῇ τὸ στόμα προσευχόμενον, ἀλλὰ νὰ διερμηνεύῃ καὶ ἐξωτερικεύῃ ὅ,τι αἰσθάνεται ἡ καρδία· νὰ μὴ προσεύχηται ἐκ συνηθείας ἁπλῆς καὶ καθ᾽ ὑπόκρισιν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς συναισθήσεως καὶ ἐν συνειδήσει ὅτι πρέπει νὰ προσεύχηται, διὰ νὰ ἐνισχύηται μὲν αὐτὸς εἰς τὸ ἱερόν του διακόνημα, νὰ ἐξαιτῆται δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του τὴν θείαν χάριν καὶ εὐλογίαν. Ἔχων δὲ τὴν προσευχὴν ἀχώριστον σύντροφον τοῦ βίου του ὀφείλει νὰ ἀγωνίζεται ν᾽ ἀποβαίνῃ καθ᾽ ἡμέραν καλλίτερος διὰ τῆς μελέτης, μελέτης βιβλίων ἀναλόγων πρὸς τὴν πνευματικήν του ἀνάπτυξιν, μελέτης ἔργων συντελούντων μὲν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς διανοίας του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ στερέωσιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ ἀγάπης του, μελέτης πρὸ πάντων τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία διδάσκει αὐτὸν ὅσα ὀφείλει νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους, ἡ ὁποία μορφώνει αὐτόν, διὰ νὰ μορφώσῃ ἄλλους. Τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἰδίᾳ ἔχων διδάσκαλον ὁ κληρικός, μανθάνει καὶ πῶς πρέπει νὰ ὁμιλῇ καὶ τί πρέπει νὰ πράττῃ. Καὶ «πᾶν ῥῆμα ἀργὸν» ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ δὲν ἐξέρχεται (Ματθ. ΙΒ΄. 36) καὶ ἀποστρέφεται τὸ ψεῦδος καὶ ὁμιλεῖ τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν συκοφαντεῖ καὶ δὲν καταλαλεῖ καὶ δὲν ὑβρίζει, ἀλλ᾽ εὔχεται, ἀλλ᾽ εὐλογεῖ, ἀλλ᾽ εὐφημεῖ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε γινόμενος διδάσκαλος διὰ τοῦ λόγου. Ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἔργων διδάσκει τοὺς πιστοὺς ἔχων σοφὸν διδάσκαλον τὴν ἁγίαν Γραφήν· καὶ αὕτη κυρίως ἡ διδασκαλία εἶνε ἡ ἀποτελεσματική, διότι τὸ κυριώτερον, τὸ διδακτικώτερον, τὸ σοφώτερον, τὸ πρακτικώτερον βιβλίον τοῦ λαοῦ εἶνε ὁ βίος, τὰ ἔργα τοῦ κληρικοῦ. Καὶ δὲν κλέπτει, δὲν ἀδικεῖ, δὲν μεθύει, δὲν χαρτοπαικτεῖ, δὲν ἀσωτεύει, φυλάττει τὸν θεῖον Νόμον, τηρεῖ τὰς ἱερὰς διατάξεις τῆς θρησκείας του, συντρέχει τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, παρηγορεῖ τοὺς τεθλιμμένους, χειραγωγεῖ διὰ τῶν συμβουλῶν του τοὺς

ἀδυνάτους, ἐπαναφέρει εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τοὺς πλανωμένους. Ἴσως ὁ κληρικὸς νὰ μὴ εἶνε πεπαιδευμένος, νὰ μὴ ἔχῃ πολλὰς γνώσεις, νὰ μὴ ἔχῃ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, διὰ ν' ἀναπτύσσῃ τὰς θείας ἀληθείας. Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ συμβαίνῃ. Ἀλλ' ὁ βίος, ἀλλὰ τὰ ἔργα, ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τοῦ κληρικοῦ εἶνε ἡ πειστικωτέρα διδασκαλία, εἶνε ἡ τεχνικωτέρα ῥητορεία· δι' αὐτῶν ἠμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ὅσα πεπαιδευμένος, ὅσα δεινὸς ῥήτωρ δὲν ἠμπορεῖ. Κατὰ ταῦτα προσέχει «ἑαυτῷ καὶ τῷ ποιμνίῳ» ὁ κληρικός, ὅταν ἔχῃ ζῶσαν πίστιν, ὅταν εἶνε ἐν ἐπιγνώσει εὐσεβής, ὅταν εἶνε σεμνὸς καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν διαγωγήν, ὅταν τηρῇ εὐλαβῶς τὸν θεῖον Νόμον, ὅταν ἐκπληροῖ τὰς διατάξεις τῆς θρησκείας, ὅταν διὰ λόγου καὶ δι' ἔργων, πρὸ πάντων δι' ἔργων, διδάσκει τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς, ὅταν δύναται νὰ λέγῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς» (Γαλ. Β΄ 20)· τότε ἔχει τὴν θερμὴν καὶ ἀληθῆ πίστιν, ἡ ὁποία γεννᾷ τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, τὴν πατρικὴν φροντίδα καὶ πρόνοιαν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, τότε ἐπαναλαμβάνει τὴν ὄντως πατρικὴν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τὸ ποίμνιόν του «ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν» (Β΄. Κορ. ΙΒ΄ 15).

Καὶ ταῦτα μὲν ὀφείλει ὁ ἀληθὴς κληρικὸς νὰ πράττῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸ ποίμνιόν του. Τί δὲ χρεωστεῖ τὸ ποίμνιον νὰ πράττῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ποιμένα του ; Διότι εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι πᾶσα ὑποχρέωσις ἔχει καὶ τὰ δικαιώματά της. Καὶ ὁ κληρικὸς ἔχων τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ζῇ καὶ νὰ πολιτεύεται τοιουτοτρόπως, ἀναμφιβόλως δικαιοῦται νὰ ἔχῃ καὶ ἀξιώσεις καὶ δικαιώματα. Ποῖα ἄρά γε εἶνε ταῦτα ; Πῶς ὀφείλει τὸ ποίμνιον νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τὸν πνευματικόν του ποιμένα ;

Ὁ κληρικός, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, εἶνε λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, εἶνε ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, εἶνε ὑπηρέτης τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, εἶνε ὁ μεσίτης, ὁ ὁποῖος παραλαμβάνει τὰ αἰτήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ παρουσιάζει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, εἶνε ὁ δεόμενος τοῦ Ὑψίστου ὑπὲρ τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας τῶν Χριστιανῶν, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ εὐτυχίας αὐτῶν, ὑπὲρ τῶν ἐν Κυρίῳ κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν ἅγιον Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τοῦ θείου λόγου καὶ καταβιβάζει τὴν θείαν χάριν διὰ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων εἰς αὐτούς. Ὁ κληρικὸς εἰσάγει διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν λογικὴν μάνδραν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, μεταδίδει εἰς αὐτὸν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τοῦ ἱεροῦ χρίσματος, καθαρίζει αὐτὸν διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀπὸ τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν, ἑνόνει αὐτὸν διὰ τῆς ἱερᾶς Κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, εὔχεται ὑπὲρ τῶν ἀσθενούντων διὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐχελαίου, καθαγιάζει διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου τὴν συζυγικὴν ἕνωσιν, μὲ ὀλίγας λέξεις, παρακολουθεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ τάφου, ὅπου συνοδεύει αὐτὸν μὲ εὐχὰς καὶ δεήσεις. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ σπουδαίων αὐτοῦ τούτων ἔργων καταφαίνεται ἡ ἐπισημότης καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματός του, ἀλλὰ συνάμα καθορίζεται καὶ ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν δικαιοῦται νὰ κατέχῃ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Χριστιανῶν, θέσις υἱϊκῆς ἀγάπης, υἱϊκοῦ

σεβασμοῦ, εἰλικρινοῦς ἐκτιμήσεως. Κατὰ ταῦτα οἱ ποιμαινόμενοι ὀφείλουν ἀγάπην ἀληθινὴν καὶ σεβασμὸν βαθὺν εἰς τὸν πνευματικὸν ποιμένα· τοιαύτην ἀγάπην, τοιοῦτον σεβασμόν, ὁποῖον αἰσθανόμεθα πρὸς τοὺς σωματικοὺς πατέρας. Καὶ τὴν ἀγάπην ταύτην δεικνύοντες καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις ὑποθάλπουν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἀνακουφίζουν αὐτὸν σπουδαίως ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ διακονίας, προκαλοῦσι θερμοτέραν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἀγάπην καὶ ἐξυπηρετοῦσι τὰ ἀληθῆ αὐτῶν συμφέροντα.

Ζῆλος λοιπὸν ἔνθεος, εὐσέβεια ἀνυπόκριτος, χρηστότης βίου, ἰδοὺ τὰ καθήκοντα τοῦ ποιμένος. Ἀγάπη λοιπὸν υἱϊκή, σεβασμὸς βαθύς, εὐπείθεια εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτῶν, ἰδοὺ τὰ καθήκοντα τῶν ποιμαινομένων. Ἂς ἐκτελῶμεν λοιπὸν ταῦτα μετὰ προθυμίας, καὶ ὁ Ἀρχιποίμην Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ εἶνε μαζί μας.

ΤΩι ΣΑΒΒΑΤΩι ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

«*Χάρις δόματος ἔναντι παντὸς ζῶντος, καὶ ἐπὶ »νεκρῷ μὴ ἀποκωλύσῃς χάριν*». (Σοφ. Σειρὰχ ζ′ 36).

Ὁ σοφὸς Σειράχ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι εὐάρεστος καὶ εὐπρόσδεκτος εἰς τοὺς ζῶντας ἡ *χάρις τοῦ δόματος* τ. ε. ἡ χάρις τοῦ φιλοδωρήματος, ἀλλά, προσθέτει ὁ Σοφός, ὅτι τὴν χάριν ταύτην τοῦ δόματος ὀφείλομεν νὰ παρέχωμεν καὶ εἰς τοὺς νεκρούς, ἤτοι εἰς τοὺς προαπελθόντας Χριστιανοὺς τοὺς ἐπ᾿ ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου κεκοιμημένους. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐκπληροῦμεν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν, καθ᾿ ἣν «*ἐπιτελοῦμεν τὴν μνήμην πάντων τῶν ἀπ᾿ αἰῶνος κοιμηθέντων » εὐσεβῶς, ἐπ᾿ ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου*».

Ἀλλὰ τὶ σημαίνει ἐνταῦθα ἡ ἔκφρασις «*χάρις δόματος;*» Σημαίνει, πρῶτον, τὸ ***δῶρον*** τὸ ὁποῖον προσφέρομεν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ζῶντος, ὅπως ἀναπεμφθῇ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νεκροὺς ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν δῶρα, καὶ προσευχὰς νὰ ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῷ ἱ. Ναῷ· ἄλλαις λέξεσι· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐντέλλεται ἡμῖν νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶς κοιμηθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν προσφέροντες εἰς τὸν ἱ. Ναὸν τὰς προσφορὰς καὶ τὰ δῶρα, δι᾿ ὧν ἡ ἀναίμακτος θυσία τελεσιουργεῖται. Δεύτερον, ἡ ἔκφρασις ***χάρις δόματος*** σημαίνει καὶ τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς βοήθειαν, εἰς ἣν προβαίνομεν πολλάκις ὑπὲρ τῶν ζώντων, ἀλλὰ τὴν βοήθειαν ταύτην τῶν πτωχῶν, ἤτοι ἄλλαις λέξεσι τὴν ἐλεημοσύνην ἣν δίδομεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὑπὲρ τῶν ζώντων, ταύτην ὀφείλομεν νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ μέχρι τῶν κεκοιμη-

μένων, τ. ἔ. ὀφείλομεν νὰ δίδωμεν ἐλεημοσύνην ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν ζώντων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Ἐκ τῶν εἰρημένων δείκνυται ὅτι ἡ ἀκριβὴς σημασία καὶ ἡ πλήρης ἐξήγησις τῆς παραγγελίας τοῦ σοφοῦ Σειράχ, «*χάρις δόματος ἔναντι παντὸς ζῶντος, καὶ ἐπὶ νεκρῷ μὴ ἀποκω-» λύσῃς χάριν*», εἶναι ἡ ἑπομένη· προσεύχου ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων προσφέρων μάλιστα ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν διὰ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ σκόρπιζε ἐλεημοσύνας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, διότι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη ὄχι μόνον διὰ τοὺς ζῶντας εἶναι ὠφέλιμος καὶ σωτήριος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς κεκοιμημένους εἶναι παραμυθία καὶ ἀνάπαυσις. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην κρατύνουσι καὶ τὰ ἑπόμενα:

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Μακκαβαίων ἀναγινώσκομεν ὅτι προσευχαὶ καὶ θυσίαι ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντων προσηνέχθησαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος ἐρευνήσας τοὺς χιτῶνας τῶν τεθανατωμένων, εὗρεν ἐντὸς αὐτῶν *ἱερώματα τῶν εἰδώλων* τὰ ὁποῖα ἀπηγόρευεν ὁ θεῖος Νόμος. Ἐκ τούτου κατενόησαν οἱ πάντες τὴν αἰτίαν τῆς τούτων θανατώσεως. Ἀφ' οὗ ηὐλόγησαν τὸν *δικαιοκρίτην Κύριον*, ἐτράπησαν εἰς δεήσεις καὶ ἱκεσίας πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως συγχωρήσῃ τὸ ἁμάρτημα τούτων· ὁ δὲ γενναῖος Ἰούδας ἀφ' οὗ συνεβούλευσε τὸν λαὸν νὰ συντηρῇ ἑαυτὸν ἀναμάρτητον «*ποιησάμενος κατ' ἀνδραλογίαν κατασκευάσματα εἰς » ἀργυρίου δραχμὰς δισχιλίας ἀπέστειλεν εἰς Ἱεροσόλυμα προσαγαγεῖν » περὶ ἁμαρτίας θυσίαν, πάνυ καλῶς καὶ ἀστείως πράττων, ὑπὲρ ἀνα-» στάσεως διαλογιζόμενος· εἰ γὰρ μὴ τοὺς προπεπτωκότας ἀναστῆναι » προσεδόκα, περισσὸν ἂν ἦν καὶ ληρῶδες ὑπὲρ νεκρῶν προσεύχεσθαι*».

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλόστοργος μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία ἀφ' ἧς στιγμῆς διετάξατο τὰ τῆς θείας λατρείας εἰσήγαγεν ἐν αὐτῇ ὡς μέρος οὐσιῶδες αὐτῆς καὶ ἀπαραίτητον τὰς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων προσευχὰς καὶ τὴν προσφορὰν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ὑπὲρ αὐτῶν. Ὅλαι αἱ ἀρχαῖαι λειτουργίαι προεξαρχούσης τῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου θείας λειτουργίας ἀφιερώνουσιν ἰδιαιτέρας εὐχὰς ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει προκεκοιμημένων. Ἐκ τούτων δείκνυται ὅτι τὸ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῶν τῶν πνευματεμφόρων καὶ θεοκηρύκων Ἀποστόλων.

«*Οὐκ εἰκῇ*, λέγει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος, *ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν » Ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων μνήμην γίνεσθαι τῶν » ἀπελθόντων· ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ κέρδος γινόμενον πολλὴν τὴν ὠφέλειαν· » ὅταν γὰρ ἑστήκῃ λαὸς ὁλόκληρος, χεῖρας ἀνατείνοντες, πλήρωμα ἱερα-» τικόν, καὶ πρόκειται ἡ φρικτὴ θυσία, πῶς οὐ δυσωπήσωμεν ὑπὲρ τού-» των τὸν Θεὸν παρακαλοῦντες*»;... «*Καθάπερ καθημένου τοῦ βασιλέως, » ὅσα ἄν τις βούληται, ἀνύει, ἐγερθέντος δέ, ὅσα ἂν λέγῃ εἰκῇ ἐρεῖ, οὕτω » καὶ τότε, ἕως ἂν πρόκηται τὰ τῶν μυστηρίων, πᾶσι τιμὴ μεγίστη τὸ » μνήμης ἀξιοῦσθαι*.... «*Καθάπερ, ὅταν ἐπινίκια τῶν βασιλέων ἄγηται, » τότε εὐφημοῦνται μὲν καὶ ὅσοι τῆς νίκης ἐκοινώνησαν, ἀφίενται δὲ καὶ » ὅσοι ἐν δεσμοῖς εἰσι διὰ τὸν καιρόν, παρελθόντος δὲ τοῦ καιροῦ, ὁ μὴ » τυχὼν οὐκέτι τινὸς ἀπολαύει, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· τῶν ἐπινικίων γὰρ » οὗτος ὁ καιρός· ὁσάκις γὰρ ἄν, φησιν, ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, τὸν » θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε... Ταῦτα εἰδότες, ἐπινοῶμεν, ὅσας » δυνάμεθα παραμυθίας τοῖς ἀπελθοῦσιν, ἀντὶ δακρύων, ἀντὶ θρήνων*,

» *ἀντὶ μνημείων, τὰς ἐλεημοσύνας, τὰς εὐχάς, τὰς προσφοράς, ἵνα κἀκεῖ-*
» *νοι καὶ ἡμεῖς τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν».*

Ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐπίσης παραγγέλλει τάδε: «*μὴ ἀπαναίνου ἔλαιον* » *καὶ κηρούς, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος, ἐν τῷ τάφῳ προσάψαι·* » *δεκτὰ γὰρ ταῦτα παρὰ Θεῷ καὶ πολλὴν ἐξ αὐτοῦ φέροντα τὴν ἀντίδοσιν·* » *τὸ γὰρ ἔλαιον καὶ ὁ κηρὸς ὁλοκαύτωσις· ἡ δέ γε θεία καὶ ἀναίμακτος* » *θυσία, ἐξιλασμός· ἡ δὲ πρὸς τοὺς πένητας εὐποιΐα, προσθήκη πάσης* » *ἀγαθῆς ἀντιδόσεως... πάντα γὰρ οἱ θεηγόροι Ἀπόστολοι, καὶ θυηπόλοι* » *διδάσκαλοι καὶ πνευματεμφόροι πατέρες... ἐνθέῳ στόματι θεοφιλῶς* » *ἐθέσπισαν τὰς λειτουργίας, εὐχάς τε καὶ ψαλμῳδίας, ἐτησίους τε μνήμας* » *τῶν προλαβόντων, ἅτινα μέχρι τοῦ νῦν τῇ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ* » *χάριτι ἐπαύξονσι καὶ προστίθενται, ἀπὸ τῶν Ἀνατολῶν Ἡλίου μέχρι* » *δυσμῶν, καὶ βορρᾷ καὶ νότου, εἰς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ Κυρίου τῶν* » *κυρίων καὶ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων».* Ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, λέγει καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων εὑρίσκουσι παραμυθίαν ἐκ τῶν προσευχῶν τῶν ἐπιζώντων συγγενῶν αὐτῶν, ὅταν μάλιστα οὗτοι προσφέρωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, καθὼς καὶ ὅταν ποιῶνται ὑπὲρ αὐτῶν ἐλεημοσύνας ἢ καὶ ἀφιερώσεις εἰς τοὺς Ναούς.

Ἀλλ' ἴσως ἐρωτήσει τις· δὲν εἶναι περιττὸν νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ ἐκείνων οἵτινες ἀπέθανον ἐν πίστει καὶ ἐλπίδι; Εἰς τοῦτον ἀποκρινόμεθα· δὲν εἶναι περιττὸν νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν ἁγίων; Καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπαιτεῖ νὰ προσευχώμεθα *ὑπὲρ πάντων τῶν ἁγίων.* Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν Ἀποστόλων,—οἵτινες εἰσὶν οἱ πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας· «*καὶ ἔθετο ὁ Θεὸς* » *ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον Ἀποστόλους*»; Ἐν τούτοις ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπαιτεῖ ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι Ἀπόστολοι νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μάλιστα καθ' ὃν χρόνον ἦν ἐγγὺς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἐλάμβανε τὸν τῆς *δικαιοσύνης στέφανον* ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἡ προσευχὴ ᾖναι ὠφέλιμος καὶ δι' αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον, «*ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται*», καίτοι τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ «*δύναμις Θεοῦ ἐστιν καὶ σωτηρία παντὶ* » *τῷ πιστεύοντι*», εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ προσευχὴ ὑπὲρ τῶν πιστευόντων εἶναι περιττή;

Ἴσως ὅμως ἐρωτήσει τις· ἡ προσευχὴ διὰ τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ δὲν εἶναι ἀνωφελὴς καὶ ματαία; Εἰς τοῦτον ἀπαντῶ· —Εἶναι ματαία δι' ἐκείνους, ὅσοι ἀπέθανον ἐν θανασίμῳ ἁμαρτήματι, ὅσοι ἀπέθανον τὸν πνευματικὸν θάνατον, καὶ καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκοντο ἐν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ νεκρώσει προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ σωματικοῦ θανάτου· δι' ἐκείνους οἵτινες ἀπέκοψαν ἑαυτοὺς τοῦ πνευματικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ κατὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ βίου, διὰ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, τῆς ἀμετανοησίας αὐτῶν, καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τοῦ ἑαυτῶν βίου ἀποκρούσεως τῆς θείας χάριτος. Ἐνταῦθα ὅπου, διὰ τὸν πεφωτισμένον καὶ ἀμερόληπτον ὀφθαλμόν, πρόκεινται φανερὰ τὰ σημεῖα τοῦ ἀξιοθρηνήτου τούτου θανάτου, ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ τὴν ἐκ τῆς προσευχῆς παραμυθίαν· «*ἔστιν*

» *ἁμαρτία*, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, *πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης » λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ»* τ. ἔ. ὑπάρχουσι Χριστιανοὶ ἁμαρτάνοντες θανάσιμα ἁμαρτήματα· ὑπὲρ τούτων δὲν λέγω, ἵνα προσεύχησθε, ἀλλ᾽ ὑπάρχουσι καὶ Χριστιανοὶ ἁμαρτάνοντες ἁμαρτίας οὐχὶ θανασίμους· ὑπὲρ τούτων ὀφείλετε νὰ προσεύχησθε. «*Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα » ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον αἰτήσει, καὶ δώσει αὐτῷ ζωήν, τοῖς ἁμαρ- » τάνουσι μὴ πρὸς θάνατον*».

Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε εἴπομεν κατεδείχθη ὅτι τὸ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν προκεκοιμημένων, τὸ τελεῖν ὑπὲρ αὐτῶν μνημόσυνα, καὶ σκορπίζειν ὑπὲρ αὐτῶν ἐλεημοσύνας καθὼς καὶ τὸ ἀφιερώνειν εἰς ἱεροὺς Ναοὺς καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῶν πρὸς μνημόσυνον αὐτῶν εἰς τὸ διηνεκές, ταῦτα πάντα εἶναι τὰ συνιστῶντα τὴν πρὸς τοὺς νεκροὺς ὀφειλομένην εὐσέβειαν, ἥτις ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπ᾽ αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ διατηρεῖται μέχρι σήμερον ὡς παράδοσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἱερὰ καὶ ἔθος εὐσεβὲς καὶ τοῖς πᾶσι σεβαστὸν καὶ ἀπαράβατον.

Τῷ ἔθει τούτῳ ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἑπομένη ἀναπέμπει θερμὰς εὐχὰς πρὸς τὸν Ὕψιστον ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων ἐκφωνοῦσα τάδε: «*Δέξαι » Δέσποτα, δεήσεις καὶ ἱκεσίας ἡμετέρας, καὶ ἀνάπαυσον πάντας τοὺς » πατέρας ἑκάστου, καὶ μητέρας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ τέκνα, » καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμογενὲς καὶ ὁμόφυλον, καὶ πάσας τὰς προαναπαυσα- » μένας ψυχὰς ἐπ᾽ ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου· καὶ κατάταξον τὰ » πνεύματα αὐτῶν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν βίβλῳ ζωῆς, ἐν κόλποις » Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, ἐν χώρᾳ ζώντων, εἰς βασιλείαν » οὐρανῶν, ἐν παραδείσῳ τρυφῆς, διὰ τῶν φωτεινῶν Ἀγγέλων σου » εἰσάγων ἅπαντας εἰς τὰς ἁγίας σου μονάς, συνεγείρων καὶ τὰ σώματα » ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ὥρισας κατὰ τὰς ἁγίας σου καὶ ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας. » Οὐκ ἔστιν οὖν, Κύριε, τοῖς δούλοις σου θάνατος, ἐκδημούντων ἡμῶν » ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ πρὸς σὲ τὸν Θεὸν ἐνδημούντων, ἀλλὰ μετάστασις » λυπηροτέρων ἐπὶ τὰ χρηστότερα καὶ θυμηδέστερα, καὶ ἀνάπαυσις καὶ » χαρά... Ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου· καὶ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς » τῶν δούλων σου τῶν προκεκοιμημένων.... καὶ εἰρήνης καὶ ἀνέσεως » ἀξίωσον αὐτούς· ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ οἱ ἐν Ἅδῃ » ἐξομολόγησιν παρρησιάζονται προσφέρειν σοι· ἀλλ᾽ ἡμεῖς οἱ ζῶντες » εὐλογοῦμέν σε καὶ ἱκετεύομεν, καὶ τὰς ἱλαστηρίους εὐχὰς καὶ θυσίας » προσάγομέν σοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν*».

Τὸ εὐσεβὲς τοῦτο ἔθος ἂς διακρατῶμεν, ἀδελφοί, πάσῃ δυνάμει, ὅπως παρέδωκεν ἡμῖν τοῦτο ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἂς τελῶμεν μνημόσυνα, ἂς ἀναπέμπωμεν προσευχάς, ἂς σκορπίζωμεν ἐλεημοσύνας ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν προαπελθόντων, καὶ πάντοτε μέν, ὁσάκις ἀναπέμπεται ἡ ἀναίμακτος Θυσία, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ τὰς ἁγίας καὶ σεμνὰς ταύτας ἡμέρας τὰς φερούσας τὴν προσωνυμίαν τῶν Ψυχοσαββάτων, δεόμενοι μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος τοῦ νεκρῶν καὶ ζώντων ἐξουσιάζοντος, ὅπως γένηται ἵλεως τοῖς τε προαποιχομένοις καὶ ἡμῖν τοῖς ἐπιζῶσιν. Ἀμήν.